

Sygn. akt III CSK 35/09

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 7 października 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marian Kocon

SSN Marek Sychowicz

w sprawie z powództwa K.Ś.

przeciwko Skarbowi Państwa – Staroście i Gminie Miasta B.

o zapłatę i ustalenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 7 października 2009 r.,

skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 12 września 2008 r., sygn. akt [...],

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od powódki na rzecz
Skarbu Państwa – Starosty kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł
tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

K.M. pozywając Skarb Państwa – Starostę oraz Gminę Miasta B. żądała:

po pierwsze – zasądzenia od Skarbu Państwa – Starosty kwoty 100 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 9 listopada 2007 r. tytułem wynagrodzenia za bezumowne korzystanie w okresie od 10 listopada 1997 r. do 31 grudnia 1998 r. z drogi powiatowej, którą objęta jest część działki nr 97/2 położonej w B., ewentualnie zasądzenia tej kwoty z odsetkami ustawowymi za wskazany okres solidarnie od Skarbu Państwa – Starosty i Gminy Miasta B. tytułem wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z udziału powódki w prawie własności wspomnianej nieruchomości, która odpowiada dawnej parceli 85/25,

po drugie – zasądzenia od obu pozwanych solidarnie kwoty 77 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 15 stycznia 2008 r. tytułem wynagrodzenia za bezumowne korzystanie w okresie od 20 stycznia 1998 r. do 20 stycznia 2008 r. z działki nr 89 o pow. 150 m² położonej w B., powstałej z dawnej parceli nr 45/40,

po trzecie – ustalenia „nieważności i bezskuteczności” czynności prawnej zrzeczenia się przez poprzednika prawnego powódki z nieruchomości, dokonanego w 1960 r. oraz ustalenia nie istnienia prawa własności Skarbu Państwa w stosunku do nieruchomości oznaczonej poprzednio jako parcela nr 85/25 oraz ustalenia, że w księdze wieczystej [...] nie są i nie były ujawnione żadne nieruchomości odłączone z lwh [...] bądź KW [...].

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 12 września 2008 r. oddalił apelację powódki od wyroku Sądu Okręgowego w T. oddalającego powództwo.

Rozstrzygnięcie obu Sądów oparte zostało na następujących ustaleniach i wnioskach:

W dniu 19 maja 1960 r. poprzednik prawny powódki S.M. upoważnił w sporządzonym akcie notarialnym swego pełnomocnika W.M. do „sprzedaży oraz darowania i przeniesienia własności osobom, na warunkach i za cenę – wszystkiego to wedle uznania pełnomocnika – nieruchomości, a mianowicie udziałów w działkach gruntowych 85/1 i 86/1 w gminie katastralnej B., względnie

wydzielonych części tych działek gruntowych, po dokonaniu podziału przez pełnomocnika na podstawie w tym celu sporządzić się mającego planu sytuacyjnego, otrzymanych przez niego w spadku po R.M. na podstawie stwierdzenia praw do spadku Sądu Powiatowego w B. z dnia 30 grudnia 1959 r., zawierania odnośnych umów działu czy też zniesienia współwłasności nieruchomości w tymże spadku pozostałych, do zawierania odpowiednich umów sprzedaży, czy też darowizn odnośnych działek gruntowych i wydawania tychże nowonabywcom oraz zdziałania tego wszystkiego co tylko przez cel tego pełnomocnictwa wskazane zostanie i czego tylko dobro mocodawcy wymagać będzie”.

W dniu 7 maja 1960 r. do ewidencji Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w B. wpisano plan sytuacyjny, zgodnie z którym parcela gruntowa 86/1 znika, a parcela 85/1 zmieniła granice i oznaczenie na nr 85/10 i uległa podziałowi na parcele oznaczone nr nr od 85/10 do 85/25. W planie podziału przewidziano, że parcela 85/25 będzie stanowiła drogę o pow. 20 arów i 71 m².

W dniu 29 października 1960 r. współwłaściciele działek 85/1 i 86/1, z wyjątkiem S.M. w imieniu którego działał na podstawie pełnomocnictwa z 19 maja 1960 r. W.M., będący także współwłaścicielem tych działek – złożyli w formie notarialnej oświadczenie o zrzeczeniu się własności nieruchomości gruntowej oznaczonej jako działka nr 85/25 w celu rozbudowy miasta B. przez wybudowanie ulicy. Obecnie działka ta jest oznaczona nr 97/2 (działka objęta jest pierwszym żądaniem pozwu). Spadek po S.M. w 1/3 części nabyła powódka.

Sąd Apelacyjny, uznając pierwsze ze zgłoszonych żądań za bezzasadne uznał, że w świetle treści pełnomocnictwa z 19 maja 1960 r. zawierającego umocowanie do „zdziałania tego wszystkiego co tylko przez cel tego pełnomocnictwa wskazane zostanie i czego tylko dobro mocodawcy wymagać będzie”, ustanowiony pełnomocnik skutecznie zrzekł się w imieniu poprzednika prawnego powódki własności nieruchomości, będącej przedmiotem zgłoszonego zadania. Z ustaleń stanowiących podstawę faktyczną rozstrzygnięcia drugiego żądania wynika, że działka nr 89 o pow. 150 m² stanowi tylko część dawnej parceli 85/40, której właścicielką ujawnioną w księdze wieczystej jest E.M. Jest to wąski

pas gruntu o szer. ok. 3 m. łączący chodnik ulicy z podwórkiem, ograniczony z obu stron żywopłotem i ogrodzeniem, zapewniający dojazd do kilku budynków, oświetlony jedną latarnią, znajdującą się na prywatnej działce. Utwardzenia tego pasa gruntu wykonywane były przez osoby, które tam przejeżdżają i przechodzą.

Sąd Apelacyjny podniósł, że skoro uprawnienia właścicielskie powódki do tego pasa gruntu są bezsporne, a nie zostało wykazane, aby pozwani byli posiadaczami tej działki, nie przeprowadzali żadnych inwestycji, które pozbawiłyby powódkę władztwa nad tą działką, to żądanie zasądzenia wynagrodzenia za bezumowne korzystanie przez pozwanych z tej działki należało ocenić jako bezpodstawne.

W zakresie żądania trzeciego, którego podstawą prawną jest art.189 k.p.c., Sąd Apelacyjny stwierdził, że jest ono bezzasadne w świetle ustaleń i prawnej ich oceny, a dotyczących żądania pierwszego i drugiego. Zaznaczył, że roszczenie o ustalenie, że w księdze wieczystej nr [...] nie są i nie były ujawnione żadne nieruchomości odłączone z lwh [...], bądź [...] w istocie zmierza do ustalenia faktu nie zaś prawa lub stosunku prawnego, jest więc niedopuszczalne.

Skarga kasacyjna oparta została na:

- zarzucie nieważności postępowania w części dotyczącej rozprawy apelacyjnej wskutek niedopuszczenia powódki do „stosownego przedstawienia stanowiska w sprawie” oraz odmowy zastosowania art.208 § 1 ust.2 k.p.c., co stanowi „pozbawienie powódki dostępu do środków dowodowych”,
- podstawie naruszenia prawa materialnego tj. art.3 pr.rzecz., art. 60 w zw. z art. 43-46 pr. rzecz., art. 87 zd.2 oraz art. 88 p.o.p.c., art. 5,9,10,13,17 ustawy z dnia 25 czerwca 1948 r. o podziale nieruchomości na obszarach miast niektórych osiedli, dalej jako: „ustawa o podziale” (Dz. U. Nr 35, poz. 240 ze zm.), art. 47 i 95 pr. rzecz. w zw. z art. 41, 87, 88 p.o.p.c., art. 3, 60, 82 pr.rzecz., art. 84 § 2 p.o.p.c., art. 41 p.o.p.c. w zw. z art. 5 ustawy o podziale, art. 88 i 95 zd.1 p.o.p.c., art. 13 § 2 ustawy o podziale, art. 61 § 1 k.c.,
- podstawie naruszenia prawa procesowego tj. art. 377, 378, 281, 382 i 385 k.p.c., art. 217 i 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 316 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 382 i 386 k.p.c. W ramach tej podstawy kasacyjnej

pełnomocnik skarżącej zarzucił także „brak roztrząsania sprawy na rozprawie apelacyjnej (art. 9 k.p.c.), niezastosowanie art. 208 § 1 pkt 2 k.p.c., uchylenie się od przeprowadzenia stosownego postępowania dowodowego, niewyjaśnienie istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności, obrazę zasady iura novit curia”, dokonanie niezgodnych z prawdą ustaleń, „sporządzenie protokołu rozprawy apelacyjnej w treści niezgodnej z rzeczywistym przebiegiem posiedzenia”.

We wniosku kasacyjnym pełnomocnik skarżącej wnosił o uchylenie wyroków obu instancji i uwzględnienie powództwa ewentualnie uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia „przez sąd równorzędny poza apelacją krakowską (ze względu na dobro wymiaru sprawiedliwości)”. Zgłoszony został także wniosek, aby „w przypadku oddalenia skargi kasacyjnej uchylone zostało na podstawie art.102 i 103 k.p.c. zasądzenie w I i II instancji zwrot kosztów zastępstwa procesowego pozwanych”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Według skarżącej nieważność postępowania zaistniała „poprzez zachowanie przewodniczącego wobec pełnomocnika powódki na rozprawie apelacyjnej (art. 5 k.p.c.) i nie dopuszczenie jej do stosownego przedstawienia stanowiska w sprawie oraz w rezultacie odmowy zastosowania art. 208 § 1 pkt 2 k.p.c. i w rezultacie pozbawienie powódki dostępu do środków dowodowych”. W uzasadnieniu skargi kasacyjnej zarzut ten uzasadniony został niewłaściwym przebiegiem rozprawy apelacyjnej, bowiem nie wszystkie pisma zostały odczytane w całości, sprawozdanie złożone przez sędziego sprawozdawcę nie było pełne, narada nad wyrokiem trwała tylko 7 minut, a przede wszystkim bezzasadnie oddalone zostały wnioski dowodowe.

Odnosząc się do tak sformułowanego i uzasadnionego zarzutu stwierdzić należy, że przyczyny nieważności postępowania wskazane zostały w art. 379 pkt 1 – 6 k.p.c. Żadna z powołanych w skardze kasacyjnej okoliczności nie odnosi się do którejkolwiek ze wskazanych przyczyn nieważności postępowania. Autor skargi kasacyjnej nie wskazał, na której przyczynie opiera zarzut nieważności; nie wyjaśnił ponadto na czym miałyby polegać – prowadzące do nieważności postępowania –

naruszenie powołanych w treści tego zarzutu przepisów art. 5 i 208 § 1 pkt 2 k.p.c. Zważywszy na treść art. 398¹³ § 1 *in fine* k.p.c. Sąd Najwyższy powołane w skardze kasacyjnej okoliczności ocenił z punktu widzenia przyczyny nieważności podanej w art. 379 pkt 5 k.p.c. W utrwalonym orzecznictwie przyjmuje się, że pozbawienie strony możliwości obrony swych praw polega na tym, że z powodu wadliwości procesowych sądu lub strony przeciwnej strona nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części, nie zaś gdy mimo naruszenia przepisów procesowych strona podjęła czynności procesowe. Twierdzony przez autora skargi kasacyjnej przebieg rozprawy apelacyjnej i podjęte w czasie tej rozprawy czynności Sądu, w tym postanowienie o oddaleniu wniosków dowodowych, nie pozbawiły powódki możliwości obrony swych praw.

Zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. oraz powołane – bez wskazania przepisów – zarzuty niewyjaśnienia istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności oraz dokonania niezgodnych z prawdą ustaleń, zważywszy na treść art. 398³ § 3 k.p.c., ocenić należało jako niedopuszczalne.

Pozostałe zarzuty procesowe – powołane w ramach podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. – w istocie oparte są na tezie, że naruszenie art. 377, 378, 281, 382, 385, 386, 217, 316 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. nastąpiło wskutek „uchylenie się od przeprowadzenia stosownego postępowania dowodowego”, ponadto „braku roztrząsania sprawy na rozprawie apelacyjnej” oraz „sporządzenia protokołu rozprawy apelacyjnej w treści niezgodnej z rzeczywistym przebiegiem posiedzenia”. Uznając te zarzuty za bezzasadne podnieść należy, że powódka nie wykazała, że potrzeba powołania się na określone okoliczności ujawniła się dopiero w postępowaniu przed Sądem Apelacyjnym. Istniała więc usprawiedliwiona podstawa pominięcia faktów i dowodów zgłoszonych dopiero na tym etapie postępowania sądowego (art. 381 k.p.c.).

W ramach podstawy naruszenia prawa materialnego autor skargi kasacyjnej powołał szereg przepisów, których Sąd nie mógł naruszyć (np. art. 3 pr.rzecz. zawierający definicję nieruchomości), albo – w świetle dokonanych ustaleń – nie mogły mieć zastosowania w sprawie (np. art. 95 zd.1 p.o.p.c., zgodnie z którym jednostronna czynność prawna dokonana w cudzym imieniu bez pełnomocnictwa

jest nieważna) bądź ich zastosowanie znajduje usprawiedliwienie (np. art. 84 § 2 p.o.p.c., stanowiący, że czynność prawna dokonana przez przedstawiciela w granicach umocowania pociąga za sobą skutki bezpośrednio dla reprezentowanego).

Zasadnicza kwestia w sprawie sprowadza się do pytania, czy na podstawie pełnomocnictwa sporządzonego w formie aktu notarialnego w dniu 19 maja 1960 r., zawierającego umocowanie W.M. do podejmowania w imieniu poprzednika prawnego powódki czynności prawnych wymienionych w treści pełnomocnictwa a dotyczących określonych w pełnomocnictwie nieruchomości gruntowych, a także „działania tego wszystkiego co tylko przez cel tego pełnomocnictwa wskazane zostało i czego tylko dobro mocodawcy wymagać będzie”, mógł tenże pełnomocnik w imieniu poprzednika prawnego powódki zrzec się skutecznie, w następstwie złożonego w formie aktu notarialnego oświadczenia w dniu 29 października 1960 r., własności nieruchomości, powstałych wskutek podziału, a które wymienione zostały w treści pełnomocnictwa.

Sądy obu instancji, udzielając pozytywnej odpowiedzi na to pytanie wskazały, że zgodnie z art. 87 zd. 2 p.o.p.c. mającym zastosowanie przy ocenie ważności i zakresu pełnomocnictwa, granice umocowania pełnomocnictwa określa treść pełnomocnictwa. Czynność prawna polegająca na zrzeczeniu się części nieruchomości – jak podnosiła w procesie skarżąca - nie została w sposób wyraźny wskazana w pełnomocnictwie. W judykaturze trafnie podnosi się, że jeżeli rodzaj czynności prawnej nie jest w pełnomocnictwie określony w sposób wyraźny, dla ustalenia rzeczywistej woli reprezentowanego mają zastosowanie reguły interpretacyjne obowiązujące przy tłumaczeniu oświadczeń woli (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 listopada 1988 r., II CKN 866/97, OSNC 1999, nr 3, poz. 66). Skoro z treści tego pełnomocnictwa wynika, że pełnomocnik poprzednika prawnego powódki umocowany został do sprzedaży, darowania i przeniesienia własności nieruchomości, bądź rozporządzenia wydzielonymi częściami działek, mogącymi powstać w przyszłości po podziale oraz do „działania tego wszystkiego co tylko przez cel tego pełnomocnictwa wskazane zostanie i czego tylko dobro mocodawcy wymagać będzie”, to nie może budzić zastrzeżeń – w świetle art. 47 § 1 p.o.p.c. - przyjęta przez Sąd Apelacyjny wykładnia wyrażonej w pełnomocnictwie woli

mocodawcy, prowadząca do stwierdzenia, że zakresem pełnomocnictwa objęte było także zrzeczenie się części nieruchomości. Podział nieruchomości, o co ich właściciele występowali w celu właściwego wykorzystania nieruchomości, w świetle prawa obowiązującego w chwili podziału, mógł bowiem nastąpić wyłącznie przy zastosowaniu zasady, że grunty przeznaczone w planie zagospodarowania przestrzennego pod ulice, place, drogi podlegają przekazaniu – w określonej proporcji do wartości wszystkich działek – bezpłatnie na własność gminy. Innymi słowy zrzeczenie się własności części nieruchomości było konieczne, aby mógł nastąpić podział nieruchomości. (art. 13 w zw. z art. 2 ust.1 pkt a ustawy z dnia 25 czerwca 1948 r. o podziale nieruchomości na obszarach miast i niektórych osiedli (Dz. U. Nr 35, poz. 240). Pełnomocnik poprzednika prawnego skarżącej dysponując pełnomocnictwem z dnia 19 maja 1960 r. mógł więc złożyć ważne oświadczenie o zrzeczeniu się nieruchomości. Oświadczenie o zrzeczeniu nastąpiło w formie aktu notarialnego. Skarżąca nie wykazała, aby do dokonania takiej czynności nie było zgody wszystkich współwłaścicieli, wręcz przeciwnie zgoda taka wynika z treści aktu notarialnego z dnia 29 października 1960 r., zawierającego oświadczenie wszystkich współwłaścicieli, w tym S.M. w imieniu którego działał pełnomocnik o zrzeczeniu się nieruchomości. Zarzut naruszenia art. 88 zd. drugie p.o.p.c. oraz art. 60 § 2 i art. 82 pr.rzecz. należało zatem uznać za bezzasadny.

W świetle ustaleń, stanowiących podstawę faktyczną zaskarżonego wyroku, którymi Sąd Najwyższy jest związany, ocena prawna dokonana przez Sąd Apelacyjny, a dotycząca pozostałych roszczeń, nie budzi zastrzeżeń. Podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia art. 5, 9, 10, 13, 17 ustawy o podziale oparte zostały na hipotetycznym stanie faktycznym, bądź mającym wynikać z nieprzeprowadzonych dowodów (wniosek o „wyjątkowe” dopuszczenie dowodów w postępowaniu kasacyjnym ocenić należało w kategoriach nieporozumienia).

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98 § 1 i art. 99 w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.

